

Yeni Irak ordusunun duruma hakim olması zaman alacak. Bu nedenle Türkiye ve İran'ın Irak kaynaklı güvenlik sorunlarına karşı işbirliğini artırması söz konusu olabilir.

İnceleme

Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
sadik@gazi.edu.tr

Dr. Giray SADIK

ABD'NİN IRAK'TAN ÇEKİLMESİ TÜRKİYE-İRAN YAKINLAŞMASINI ARTTIRIR MI?

Does the U.S. Withdrawal from Iraq Lead to a Rapprochement Between Iran and Turkey?

Abstract

The withdrawal of American combat troops from Iraq marks a new era for Iraq's people and neighbors. The United States, by leaving the country with ill-prepared Iraqi army and armed factions struggling to expand their influence, left a country that is insecure for its citizens and full of problems for its neighbors. Demonstrating all-known attributes of a failed state Iraq has become a safe haven for various terrorist groups, using its territory to launch cross-border terrorist attacks to Turkey and Iran. Under these circumstances Turkish-Iranian rapprochement vis-à-vis Iraq can be expected. This article analyzes the strategic underpinnings of this bilateral cooperation ranging from counter-terrorism collaboration to joint steps toward preserving the territorial integrity of Iraq.

İnceleme

Giriş

Amerikan işgalinin öncesinde de Irak, hem Türkiye'nin hem de İran'ın yakından takip ettiği bir ülkedir. Bu durum, özellikle de 2003'ten beri ABD'nin Irak'taki artan askeri varlığı sırasında da değişmemiştir. Bundan sonraki Amerika'nın Irak'tan çekilmesi sürecinde ve sonrasında da bu durumun ne Türkiye ne de İran için değişmesi beklenmemektedir.

Amerika'nın Irak'tan çekilme süreci, Irak'ın bu her iki komşusu için de çeşitlenen sorunlar yaratmıştır. ABD gibi küresel bir gücün Irak'tan çekilmesiyle oluşan otorite boşluğundan kaynaklanan sorunların hem Türkiye'ye hem de İran'a etkileri görülmeye başlanmıştır. Bu sorunların başında Irak'taki merkezi otoritenin zayıflığından faydalanarak yuvalanan terörist yapıların, yine Irak devletinin kendi sınırlarını koruyamamasından yararlanarak Irak'ın bu her iki komşusuna karşı da artan terör eylemleridir. Bu bağlamda, ABD'nin çekilmesiyle Irak'ın merkezi devlet yapısının zayıflamasından kaynaklanan otorite boşluğunu Türkiye ve İran gibi bölgesel güçlerin nasıl doldurabileceği dikkatle incelenmelidir. Bu inceleme, ABD'nin çekilmesiyle daha da istikrarsızlaşan Irak'ın Türkiye-İran stratejik yakınlaşmasına zemin hazırlayabilme ihtimalini de göz önünde bulundurmalıdır. Böyle bir stratejik potansiyelin kapsamlı tahlili, Türkiye, İran, Irak ve ABD'nin Ortadoğu politikalarının eşzamanlı değerlendirilmesi bakımından gereklidir.

Amerikan'ın Irak'a Girmesinden Sonraki Dönemde Türkiye-İran Yakınlaşması

Türkiye ve İran 2002 yılından beri bir yakınlaşma içerisine girmişlerdir. İki ülke, Amerika'nın 11 Eylül sonrası Ortadoğu'daki artan varlığından kaynaklanan değişiklikler ve sorunlar neticesinde işbirliği yapmaya karar vermişlerdir.¹ Bölgenin, Afghanistan ve Irak savaşlarıyla ABD gibi bir süpergüç tarafından domine edilmesini frenlemek, Türkiye ve İran gibi bölgesel güçlerin işbirliği için zemin hazırlamıştır. İki ülke, ABD'yi özellikle Irak'ın geleceği ile ilgili konularda dengeleme gereksinimi duymuştur. Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması her iki ülke için de

önemlidir. Bu bağlamda, iki ülkenin birlikte duruşu ve işbirliği hem ABD hem de Irak için değerlendirilmesi gereken önemli bir faktördür.

Son yıllardaki Türkiye-İran yakınlaşmasının üç ana daldan seyrettiğini gözlemlemek mümkündür. Bunlar: Türkiye ile İran arasında artan ekonomik işbirliği, İran'ın nükleer meselesinin barışçıl çözümü için Türkiye'nin uluslararası girişimleri ve de Irak'tan kaynaklanan bölgesel sorunlara karşın Türkiye ile İran'ın birlikte hareket etme eğilimleridir. Konularına bakıldığında bu üç boyut her ne kadar birbirinden ilgisiz gibi görünse de iki ülkenin de bu alanlardaki işbirliğinin paralellik göstermesi göz önünde tutulmalıdır. Örneğin: 2003-2010 yılları arasında, iki ülke arasındaki ticaret daha önce görülmediği ölçüde artmış, yeni enerji nakil antlaşmaları imzalanmıştır. Yine bu dönemde Türkiye, İran'ın barışçıl amaçlarla nükleer teknoloji geliştirme çabalarına karşı uluslararası yaptırımlara ve askeri müdahalelere başvurmadan çözüm aranması için diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Aynı zamanda, Türkiye, İran ile PKK ve İran uzantısı PJAK terörist grupları ile mücadelede de işbirliğine gitmiştir.² Türkiye ile İran'ın terörle mücadeledeki ortak tavrının, iki ülkenin Irak ile ilgili diğer önemli konularda da işbirliğinin önünü açması beklenmektedir.

Hem Türkiye hem de İran için Amerika'nın Irak'a girmesinden beri en önemli bölgesel meselelerin Irak kaynaklı olduğu gözlemlenmektedir. Türk ve İran görüşlerinin özellikle de Irak'ın toprak bütünlüğü bağlamında örtüştüğü ve de bu görüşbirliğinin ABD'nin Irak'tan çekilme sürecinde de devam edeceği ortadadır. Kuzey Irak'ta yuvalanan PKK'ya karşı Türkiye-İran güvenlik işbirliğinin arttırılarak sürdürülmesi, Türkiye'yi İran ile nükleer meselenin çözülmesine arabuluculuk etmekten enerji nakline diğer stratejik alanlarda da işbirliğine daha açık hale getirebilir.

Amerika'nın Çekilmesiyle Komşularına Nasıl Bir Irak Kalıyor?

Amerika'nın Irak'tan çekilmesiyle ortaya çıkan tablunun hem Irak hem de Irak'ın komşuları açısından etraflıca değerlendirilmesi gereklidir. Irak

Kuzey Irak'ta yuvalanan PKK'ya karşı Türkiye-İran güvenlik işbirliğinin arttırılarak sürdürülmesi, Türkiye'yi İran ile nükleer meselenin çözülmesine arabuluculuk etmekten enerji nakline diğer stratejik alanlarda da işbirliğine daha açık hale getirebilir.

açısından bakıldığında bu durumun özellikle de ülkenin siyasi istikrarı, petrol gelirlerinin paylaşılması ve de ülkeyi oluşturan farklı dini ve etnik grupların Irak çatısı altında birlikte, barış ve işbirliği içinde yaşamalarının sağlanmasında düğümlendiğini söylemek mümkündür. Elbette ki Irak'ın komşularının da bu etmenleri göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

ABD Başkanı Obama'nın 31 Ağustos 2010 tarihli ulusa sesleniş konuşmasının başlığı: "Irak'ta Müdahale Operasyonlarının Sonu" oldu.³ Bu başlık ilk okunduğunda askeri operasyonlar sona erse de ABD'nin Irak'a müdahalesinin devam edeceğini akıllara getiriyor. ABD'nin Irak'tan muharip askerlerini çekmesinin birçok Amerikalı için tarihi bir an olduğunu ve bunun Amerika'nın dünyadaki liderliğini sürdürmek ve güçlendirmek amacıyla yapıldığını söylüyor Obama.⁴ Irak ile uzun vadeli bir ortaklıktan bahseden Obama, ABD'nin Irak'taki etkisinin devam edeceğinin sinyallerini veriyor ve bundan sonra ABD'nin Irak'taki misyonunu, danışmanlık, eğitim, destek ve sivilleri korumak olarak tanımlıyor. Özetle, ABD Başkanı'nın Amerikalılara ve Iraklılara verdiği mesaj: artık söz verdiğimiz gibi muharip askerlerimizi çekiyoruz, yani Irak için daha fazla Amerikan kanı dökülmeyecektir, daha fazla Iraklı ölürse de sorumlusu ABD olmayacaktır. ABD Başkanı'nın dünyaya, dolayısıyla da Irak'ın komşularına verdiği mesaj ise Amerika'nın muharip askerlerini çekmesinin, ABD'nin Irak için kilit aktör olmaktan vazgeçeceği anlamına gelmediğidir.

ABD'nin Irak'tan çekilme sürecini Iraklılar kadar Irak'ın komşuları da iyi okumalıdır. Çekilme sonrası, siyasi güçler arasındaki çekişme, eski tehditlerin canlanması, yeni tehditlerin ortaya çıkacak olması ve ülkede güvenliği sağlayan en

önemli gücün Irak'tan çekilecek olması büyük bir olasılıkla Irak'ın iç güvenliğini ve istikrarını zayıflatacaktır. ABD'nin sınırlı kontrolünde olan bir Irak'tan bile komşularına karşı terörist sızmaların gerçekleştiği göz önünde bulundurulursa, Amerika'nın çekildiği bir Irak'ın ne Iraklılar ne de Irak'ın komşuları için daha güvenli bir yer olamayacağını kestirmek hiç de güç değildir. Irak ordusunun hazırlıksızlığının bizzat kendi komutanları tarafından dillendirildiği bir ortamda, asıl stratejik güvenlik sorununu yaratma kapasitesine sahip olanlar silahlı siyaset yapan, geniş bir örgütlenmeye sahip ve Irak güvenlik güçleriyle gevşek bağlara sahip siyasi partiler tarafından yönlendirilen silahlı hareketlerdir. Yani Irak'ın oğulları, peşmergeler veya Mehdi Ordusu'nun ayakta kalan kısmı gibi unsurlar ile çeşitli devlet kademelerinde görev yapmalarına rağmen asıl sadakatleri partilerine ya da liderlerine olan güvenlik güçleridir.⁵ Bunlar siyasi partilerin tekelinde olduğu için bundan sonra ülkede güvenlik ve istikrarı belirleyecek olan iki temel yapı ortaya çıkmaktadır: Hükümeti kimin kontrol edeceği ve devlet kurumları aracılığıyla bu kontrolün nasıl sağlanacağı ile sistemden aldıkları payları beğenmeyenlerin bu paylarını artırmak için nasıl bir mücadeleye girecekleridir.

Irak'ta bütün grupların katıldığı Mart 2010 genel seçimlerinden beri bir hükümetin kurulamaması, ülkede, siyaset kurumunun bir uzlaşma üretmediğinin bir işaretidir. Bu durum, yalnızca Iraklılar için bir sorun olmaktan öte Irak'ın komşularını da kaygılandırmaktadır. Başbakan Erdoğan, bu kaygılarını, Ekim 2010'da yaptığı Suriye gezisi öncesi de gazetecilerin sorusu üzerine kamuoyuyla paylaştı: "Arzunuz nedir diye sorulursa biz Irak'ta 7 ay oldu hükümet kurma çalışması. Bu durum Irak halkını rahatsız ettiği gibi çevre ülkeleri de rahatsız etmektedir. Bizim

Türkiye ve İran'ın ABD'nin Irak'taki etkisinin azalmasının ardından PKK'ya karşı daha etkili işbirliği yapması gündeme gelebilir.

sınır komşumuz olması hasabiyle oradaki bu sıkıntının giderilemeyeşi bizi de üzmektedir. Biz Irak'ın üzüntüsünün kendi üzüntümüz olarak gören bir ülkeyiz. Bu bakımdan şu andaki mevcut gruplarla onların liderleri ile bugüne kadar hep sıcak ilişkiler içerisinde olduk. Dün akşam da bir misafirimiz vardı. Arzumuz Irak'ta bir milli mutabakat hükümeti kurulsun. Bununla birlikte Irak süratle içinde bulunduğu bu sıkıntıları aşsın.⁶ Irak'ın sıkıntılarını barış içinde açmasının yolu farklı dini ve etnik kimliklerin siyasi uzlaşmayla birlikte çalıştırmasından geçer. Bu durum, Irak'ın başarılı olması için öncelik muhakkak ki Iraklıların olmakla birlikte Irak'ın toprak bütünlüğüne önem veren komşularının da bu doğrultuda işbirliği yapmasını gerektirmektedir.

ABD'nin Irak'tan Çekilmesinin Türkiye ve İran için Yarattığı Sorunlar ve Fırsatlar

ABD'nin Irak'a müdahalesiyle Saddam'ı devirmesinden günümüze Irak'ta istikrar sağlanamamıştır. Amerika'nın çekilmesiyle de oluşacak otorite boşluğunun Irak'ı daha da istikrarsız hale getirebileceği gerçeği, hem Irak'ın halkı hem de komşuları için üzerinde önemle durulması gereken bir sorundur. Bu durum, Irak'ın komşuları olmaları sebebiyle hem Türkiye'yi hem de İran'ı yakından ilgilendirmektedir. Bu bağlamda, her iki ülkenin de Irak'a yaklaşımları Irak'ın sorunlarının çözümü ya da en azından bu sorunların zararlı etkilerinin komşularına yansımalarının önlenmesi noktasında birleşmektedir. Irak'ın hem

Irak, hem İran hem de Türkiye'nin arka bahçelerinde oynayan terkedilmiş ve sorunlu; ama her iki ülkenin de bir türlü bahçeden atamadığı bir çocuğa benzetilebilir. Dahası bu çocuğun davranışları, komşularındaki bazı çocuklara da kötü örnek olabilir.

Türkiye'yi hem de İran'ı ilgilendiren sorunları üç ana kategoride toplanabilir: Terörle Mücadele, Irak'ın Toprak Bütünlüğü, Kerkük Sorunu.

Bu sorunlar, Türkiye ve İran'ın Irak ile ilgili işbirliklerinin de odak noktalarını oluşturmaktadır. Esasında iki ülkenin işbirliğinin temelinde de Kinzer'in gözlemlediği gibi İran ve Türkiye'nin, Irak ve Afganistan'ın istikrara kavuşması ve de El-Kaide'nin bastırılması gibi ortak stratejik hedefleri paylaşması yatmaktadır.⁷ Böylesi bir ortak stratejik duruş, nedenleri her zaman aynı olmasa da her iki ülke tarafından da paylaşılması hem bu ülkeler hem de Irak için bir fırsat yaratabilir. Dolayısıyla Amerika'nın Irak'tan çekilme süreci bölgede hiçbir aktör için net bir avantaj bırakmamıştır. Bu bağlamda, söz konusu fırsatlar ancak ortaya çıkan sorunlara karşı ortak işbirliğinin hayata geçirilmesiyle değerlendirilebilir.

Terörle Mücadele: Amerika'nın Irak'tan muharip askerlerini çekip yerine hem eğitim hem teçhizat yönünden yetersiz Irak ordusunu bırakması, ABD gibi küresel bir gücün bile yıllardır istikrarı sağlayamadığı Irak'ı hem kendi halkı hem de komşuları için daha da güvensiz hale getirmiştir. Buradaki tehlike iki boyutludur. Birincisi, siyasal güç mücadelesinden silahla pay kapma peşine düşen Peşmergeler, Şii milisler, Mehdi Ordusu gibi çeşitli dini ve etnik gruplardır. İkincisi ise merkezi otoritenin zayıflığından faydalanarak Irak'ı adeta bir üs, bir terör kampı gibi kullanan PKK, PJAK, El-Kaide gibi örgütlerdir. Irak merkezi hükümetinin yetersizliği her iki grubun da faaliyetlerini ülkenin hem içinde hem dışında fiilen fazlaca engele takılmadan sürdürebilmesini sağlamaktadır. Bu durum, Irak'ın içindeki terör olaylarını arttırarak hem Irak halkının güvenliğini, hem de Irak'taki siyasi istikrar arayışlarının geleceğini tehdit etmektedir.

Terör örgütlerinin, Irak'ın etkin korunmayan sınırlarından sızarak Irak'ın komşularına da saldırılar düzenlemeleri terörle mücadeleyi Irak meselesinde komşularının öncelikleri arasına almıştır. Özellikle de son yıllarda giderek tırmanan Türkiye'ye karşı PKK, İran'a karşı PJAK terörünün, bu örgütlerin Irak'ın kuzeyinde buldukları barınma, eğitim ve sızma imkanlarından kaynaklı olduğu gözlemlenmektedir. Bu tehdite karşı Türkiye ve İran yer yer eşgüdümlü sınırötesi hareketler düzenlemişlerdir. Bugüne kadar bölgedeki terörist yuvalanmasını engelleyemeyen ABD'nin varlığı her iki ülkenin de derinlemesine ve kapsamlı operasyon yapmasını önlemiş; operasyonlar daha çok terör kamplarının hava taarruzu veya topçu ateşiyle bombalanmasıyla sınırlı kalmıştır. Terörle sınırötesinde de mücadele edebilmek için son yıllarda hükümet sınırötesi hareket tezkresini meclisten geçirmiş ve de bugüne kadar düzenli olarak uzatmıştır. Bu yıl da, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, Irak'ın kuzeyinden Türkiye'ye yönelik terör tehdidi ve saldırılarının bertaraf edilmesi amacıyla sınır ötesi hareket düzenlemesi için Hükümete verilen yetkinin 17 Ekimden itibaren 1 yıl daha uzatılmasını öngören Başbakanlık Tezkeresi kabul edildi.⁸

ABD'nin Irak'tan çekilmesinin hem Türkiye hem de İran için sınırötesi terörün artması sorununu getirdiğini her iki ülke de müşahade etmektedir. Her iki ülke de terörle gerekirse sınırötesi operasyon düzenleyerek mücadele edebileceklerini hem duyurmuşlardır, hem göstermişlerdir. Buradan hareketle, daha önce bölgedeki Amerikan varlığı sebebiyle sınırlanan operasyon kapsamı göz önüne alındığında, ABD'nin Irak'tan çekilmesi her iki ülkenin de bölgedeki teröristlerin kökünü kazınması için daha derinlemesine ve eşgüdümlü bir operasyon yapması fırsatını yaratabilir. Yalnız, bu fırsat değerlendirilirken

İnceleme

İran dönem dönem Irak Kürt hareketine destek vermiş olsa da, bu hareketi mutlak surette kontrol altında tutmak istiyor.

Türkiye'nin göz önünde bulundurması gereken durum, "Kürt meselesinin İran için ikincil önemde olduğudur. İran'ın asıl kaygısı ABD ile olan ilişkileriyle alakalıdır. ABD-İran ilişkilerinin daha da bozulması, İran'ın Irak'ı daha da istikrarsızlaştırmasına neden olabilir"⁹ Böylesi bir ortamda İran'ın şu anda mücadele ettikleri, bölge ve ABD için daha sorunlu bir Irak yaratma uğruna İran'dan destek bulabilir. Dolayısıyla, iki ülkenin yer yer eşzamanlı operasyonları ile destekledikleri sınırötesi terörle mücadeledeki işbirliğini derinleştirmeden önce, bu eşgüdümün ortak zeminleri üzerine bir mutabakat sağlama-larında fayda vardır.

İrak'ın Toprak Bütünlüğü: Irak'ın toprak bü-

tünlüğünün korunması üzerine Türkiye ve İran'ın mutabık kalması, her iki ülke için de Irak ile ilgili işbirliğinin temelini oluşturabilir. Zira, ABD'nin Irak'a girmesiyle ortaya çıkan sorunların başında Irak'ın toprak bütünlüğünün fiilen Irak merkezi hükümeti tarafından sağlanamaz hale getirilmesi olmuştur. Amerika tarafından devrilen Baas rejimi, "kuzeyde Kürtleri, güneyde Şiileri kontrol ederek Türkiye'nin ve İran'ın bölgesel rolünü dengeledi. Baas rejimini ortadan kaldırmak bu geleneksel düzeni yıktı ve yerine Şiiler ile Kürtlerin rollerini arttıran, doğrudan demokrasiyi getiren ve çoğunluğun egemenliğine dayalı yeni bir rejim getirdi"¹⁰ Bu rejim, her ne kadar kağıt üzerinde çeşitli gruplara demokratik haklar vaatse de Irak gibi çoğulcu siyasi kültü-

Irak'tan kaynaklanan ve de her iki ülkeyi de olumsuz etkileyen sorunların çözümünde ise her iki ülkenin de artan işbirliği arayışlarını hem Irak'ın halkı ve diğer komşuları, hem de muharip askerlerini çekerken etkinliğini korumanın yollarını arayan ABD iyi değerlendirmelidir.

rü gelişmemiş bir ülke için bugüne kadar istikrarsızlıktan başka bir şey getirememiştir. Amerikan askerlerinin caddelerinde devriye gezerek, seçimlerine nezaret ederek, demokrasiyi getiremediği bir Irak'a bundan sonra da Iraklıların yeni anaysalarının veyahut ABD'nin çekilmesi hatrına birdenbire istikrarı yakalamasını beklemek hiç de gerçekçi değildir.

Özetle, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması yalnızca Irak'ı değil komşularını da ilgilendirmektedir. Bunu sağlamak için de Türkiye ve İran hem Irak ile hem de Suriye, Suudi Arabistan gibi Irak'ın diğer komşuları ile de işbirliği içinde olmalıdır. Irak'ta "Şii ve Kürt faktörünün artan önemi İran'ın bu ülke üzerindeki etkisini arttırmıştır. Sonuç olarak Irak'ın Arap kimliğini kaybetmesinden korkan Suudi Arabistan, Şii ve Kürt meseleleriyle ilgilenmeye başladı. Yeni Irak Anayasası'nın kabul edilmesi, federal sistemin sağlanmasını ve Irak'ın bölünme ihtimali ile birlikte eskiden beri Kürt faaliyetlerinden endişe duyan Türkiye'nin güney ve orta Irak'taki Şii ve Sünni sorunlarına daha duyarlı olmasını gerektirdi".¹¹ Hem Türkiye hem İran, Irak ile ilgili duyarlılıklarının başına Irak'ın sorunlarının Irak'ın toprak bütünlüğü içinde çözülmesi gerektiği noktasından hareketle başlayarak ikili işbirliklerini geliştirebilirler.

Kerkük Sorunu: Kerkük üzerine olan tartışmanın önemli bir kısmı bölgedeki kanıtlanmış petrol rezervleri ile ilgilidir. Bazı analistler, "özellikle Ankara'nın, Kürt bölgesinin Bağdat'tan bağımsız gelişebilme potansiyelinin önemli ölçüde Kerkük'ün petrol kaynaklarına erişimiyle belirlenebileceğine inandığını gözlemlemektedirler. Kürt Bölgesel Yönetimi (KRG) kontrolü ele geçirir, bu teoriye göre, Türkiye, Suriye ve İran nihayetinde daha güçlü bir Kürt varlığıyla arka

bahçelerinde [Irak'ta] karşı karşıya kalabilirler".¹² Dolayısıyla, Kerkük'ün hem Irak, hem de Türkiye ve İran için sorun olmasının başında, etrafındaki zengin petrol kaynaklarının varlığından ziyade bu kaynakların Irak'ın bölünmesini ve istikrarsızlaştırılması için kullanılmasından endişe edilmesidir.

Özellikle de Irak anayasasında kabul edilen Kerkük'ün kaderinin tayini için referandum maddesinden (140. Madde) sonra KRG'nin bölgeden Arapları ve Türkmenleri uzaklaştırırken Kürtleri de bölgeye yığın politikaları hem Türkiye'yi hem de Bağdat hükümetini alarma geçirmiş, 2007'de yapılması öngörülen Kerkük referandumu hâlen yapılamamıştır. Türkiye, bu kaygılarında yalnız değildir. Amerikan Brookings Enstitüsü'nün Kerkük ile ilgili hazırladığı rapora göre: "İran, Türkiye, ABD'nin Irak Çalışma Grubu, bazı Kürt olmayan Iraklı bürokratlar, ve Mukteda el-Sadr 140. Madde'ye [Kerkük referandumunu öngören madde] karşı çıktıklarını açıklamışlardır. Bu aktörlerin herbirinin Kerkük'ün Bağdat kontrolünde kalmasından çıkarları vardır – her ne kadar farklı nedenler için de olsa – bu durum referandum ileri ilerlerken büyük siyasi engeller yaratmaktadır".¹³

Sonuç

Amerika'nın çekilmesiyle daha da istikrarsızlaşan bir Irak'ın hem Türkiye hem de İran için çeşitli sorunların kaynağı olacağı açıktır. Bu bağlamda Irak, her iki ülkenin de arka bahçelerinde oynayan terkedilmiş ve sorunlu; ama her iki ülkenin de bir türlü bahçeden atamadığı bir çocuğa benzetilebilir. Dahası bu çocuğun davranışları, komşularındaki bazı çocuklara da kötü örnek olabilir. Amerika'nın Irak'tan çekilmesinin bütün bölge ülkelerine vermesi gereken esas mesaj da

İnceleme

budur: dış güçler çıkarları uğruna bölgede bugün var yarın yok olsalar da bu ülkelerin insanları, bu bölgede birlikte yaşamaya devam edeceklerdir. Bu durum, Irak'ın komşularının doğrudan veya dolaylı kendilerine de yansıyan sorunlarına çözüm arayışlarında işbirliğine gitmelerini gerektirir. Bu işbirliği zaruretinin, başta Türkiye ve İran olmak üzere çeşitli bölge ülkeleri tarafından da gittikçe daha fazla farkedilmesi Irak'ın sorunlarının çözümünde komşularının artan rolü bakımından ümit verici bir fırsattır.

Böyle bir fırsatın ne ölçüde etkin işbirliğine dönüşeceğini ya da böylesi bir bölgesel işbirliğin ne ölçüde Irak'ın sorunlarına çözüm getireceğini zaman gösterecektir. Yalnız, Türkiye, zamanın tecelli etmesini beklemeden -her demokratik ülke gibi- 2011 yılında zamanı gelen genel seçimlere gidecektir. Türkiye'nin genel seçimleri 2011'de yapılacağından Erdoğan, hükümetinin dış politikasına ve İran ile ilişkilerine yöneltilen eleştirilere değinmek durumunda kalabilir. Kendi siyasi geleceği için pragmatik bir duruş seçerse Türkiye'nin hem İran hem de Ortadoğu'ya yönelik dış politikasının gözden geçirilmesi bek-

lenebilir. AK Pfuhs seçimleri kaybederse, yeni hükümetin İran'la yakın ilişkilere önem veren politikayı sürdürmesi pek de olası değildir.¹⁴

Son küresel ve bölgesel gelişmeler ile birlikte İran'ın iki kilit ulusal güç unsuru; jeopolitik özellikleri ve ideolojisi (Şii faktörü) bu sorunlara bir çözüm bulma konusunda daha fazla önem kazanmıştır. Jeopolitik açıdan bakıldığında, bir tarafta El-Kaide terörünün artan önemi, diğer yanda Afganistan ve Irak'taki krizin devam etmesi İran'ı son jeopolitik gelişmelerin ve Ortadoğu'nun siyasi dinamiklerinin merkezine yerleştirmiştir.¹⁵ Bu durum, Türkiye'nin önümüzdeki yıllardaki dış politika öncelikleri nasıl olursa olsun, İran ile ilişkilere bölgesel ve küresel dengeler bakımından gereken önemin verilmesini gerektirmektedir. Irak'tan kaynaklanan ve de her iki ülkeyi de olumsuz etkileyen sorunların çözümünde ise her iki ülkenin de artan işbirliği arayışlarını hem Irak'ın halkı ve diğer komşuları, hem de muharip askerlerini çekerken etkinliğini korumanın yollarını arayan ABD iyi değerlendirmelidir.

- 1 Nihat Ali Özcan and Özgür Özdamar, *Uneasy Neighbors: Turkish-Iranian Relations Since the 1979 Islamic Revolution*, Middle East Policy, 16 Ağustos 2010.
- 2 Lenore G. Martin (2009) *Turkey and Gulf Cooperation Council Security*, Turkish Studies, 10: 1, 75 - 93.
- 3 Remarks by the U.S. President Barack Obama in Address to the Nation on the End of Combat Operations in Iraq, 31 Ağustos 2010, The White House Office of the Press Secretary.
- 4 Bilgay Duman, ABD Başkanı Obama'nın Irak'taki Çekilme Süreci Hakkındaki Konuşması, 31 Ağustos 2010, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1199>
- 5 Serhat Erkmen, ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci: Irak'ta İşgalin Sonu mu Sonun Başlangıcı mı?, Ortadoğu Analiz, Eylül 2010, Cilt: 2 – Sayı:21.
- 6 Başbakan Erdoğan Tarih Verdi, Akşam Gazetesi, 11 Ekim 2010, http://www.aksam.com.tr/2010/10/11/haber/siyaset/8901/basbakan_erdogan_tarih_verdi.html
- 7 Stephen Kinzer, 2010, *Reset: Iran, Turkey, and America's Future*, New York, NY: Times Books.
- 8 Sınırötesi Operasyon Yetkisi Bir Yıl Uzatıldı, Hürriyet Gazetesi, 13 Ekim 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/16024661.asp?gid=373>
- 9 Nihat Ali Özcan and Özgür Özdamar, *Uneasy Neighbors: Turkish-Iranian Relations Since the 1979 Islamic Revolution*, Middle East Policy, 16 Ağustos 2010.
- 10 Kayhan Barzegar, İran, Ortadoğu ve Uluslararası Güvenlik, Ortadoğu Analiz, Eylül 2010, Cilt: 2 – Sayı:21.
- 11 Kayhan Barzegar, İran, Ortadoğu ve Uluslararası Güvenlik, Ortadoğu Analiz, Eylül 2010, Cilt: 2 – Sayı:21.
- 12 Elizabeth Ferris and Kimberly Stoltz, *The Future of Kirkuk: The Referendum and Its Potential Impact on Displacement*, 3 Mart 2008, The Brookings Institution – University of Bern: Project on Internal Displacement.
- 13 Elizabeth Ferris and Kimberly Stoltz, *The Future of Kirkuk: The Referendum and Its Potential Impact on Displacement*, 3 Mart 2008, The Brookings Institution – University of Bern: Project on Internal Displacement.
- 14 Nihat Ali Özcan and Özgür Özdamar, *Uneasy Neighbors: Turkish-Iranian Relations Since the 1979 Islamic Revolution*, Middle East Policy, 16 Ağustos 2010.
- 15 Kayhan Barzegar, İran, Ortadoğu ve Uluslararası Güvenlik, Ortadoğu Analiz, Eylül 2010, Cilt: 2 – Sayı:21.

DİPNOTLAR